

Maktab o'quvchilarining axborot madaniyati tushunchasishakllantirish va rivojlantirish masalalari

**Toshkent viloyati Toshkent tumani
19-umumiy o'rta ta'lim maktabi
Tarix fani o'qtuvchisi
Usmonova Gulsanamxon Yorqinovna**

Annotatsiya

Har qanday sohaning ildizi ta'lim va ta'limning barcha sohalarining asl mohiyati tarix bilan bog'liq masala hisoblanadi. Bugungi kunda eng dolzarb bo'lgan ta'lim jarayonidagi innovatsion texnologiyalardan foydalanish jarayoni ta'lim soxasiga daxldor barchaning eng muhim vazifasi hisoblanadi. Ta'limning asl fan sohasining mohiyatini ochib beruvchi uning o'zigagina hos lug'atlar bilan ishlashda yaqqol namoyon bo'ladi desak mubolag'a emas.

Корнем любой области является образование, и истинная природа всех областей образования-это вопрос, связанный с историей. Процесс использования инновационных технологий в образовательном процессе, который сегодня является наиболее актуальным, является важнейшей задачей тех, кто вовлечен в образовательную сферу. Не будет преувеличением сказать, что то, что раскрывает сущность изначальной предметной области образования, ярко проявляется в работе с ее конкретными словарями.

Kalit so'zlar:

Ta'lim, axborot, axborotlashish jarayoni, mediasavodxonlik, nutq, muloqot, yozuv, internet.

Образование, информация, процесс информатизации, медиаграмотность, речь, общение, письмо, интернет.

Tabiat va jamiyatdagi har bir evolyutsion jarayon insoniyat tarixining muhim qismi sifatida insoniyatni o'zi haqidagi tarixiy haqiqatni topishga yaqinlashtiradi. Shu ma'nodau

erning yaratilish tarixi, hayvonot olami va o'simlik dunyosining o'zaro bog'liqligidan dunyoning yaratilishi bilan bog'liq muhim yangilikni tadqiq qiladi.[1]

Jahon tarixida ibtidoiy tasviriy san'at, ayniqsa, g'orlar devorlariga turli tasvirlarni yozish paleolit davriga to'g'ri keladi, O'rta Osiyodagi g'or va qoyalarga chizilgan rasmlar esa mezolit davriga mansub. O'rta Osiyoning tog'li hududlarida keng tarqalgan qoyatosh rasmlari ishlov berish usuliga ko'ra ikki turga bo'linadi. Ularning ba'zilari bo'yoq (oxra) bilan chizilgan rasmlar (petrogliflar), ikkinchi turi o'yilgan va ishqalangan. Biroq til, nutq, yozuv va uning muhim elementlari inson evolyutsiyasida ahamiyat kasb etish bilan birga millionlab yillar davomida shakllangan va shakllanmoqda. Til jamiyat boyligi bo'lib, u jamiyat a'zolarining o'zaro munosabatlarini amalga oshiradi, insonning moddiy va ma'naviy hayotida sodir bo'layotgan barcha hodisalar haqida bilimlarni to'playdi, ular haqida hisobot beradi. Inson har qanday davr va muhitda muloqotga muhtoj mavjudod. U har qanday rivojlanishni muloqotlar asosida yaratadi. Shu sababli bugungi kun insonlari muloqotning internet vositalaridagi keng ko'lamlil faoliyatidan foydalanishni maqsadga muvofiq deb biladi.

Muloqot (lotincha so'z: aloqa-bog'lanish, xabar; lotincha so'zdan olingan: *communicare*- umumiy qilish, bog'lash, xabar qilish). Ta'rif: Aloqa - bu har qanday tabiatdagi ob'ektlar o'rtasidagi axborot almashinuvini o'z ichiga olgan faol o'zaro ta'sir turi[2].

Muloqotning ijtimoiy funktsiyalari nafaqat iqtisodiy va siyosiy mexanizmlar, balki madaniy me'yorlar, qadriyatlar va ma'nolar orqali ham amalga oshiriladi. Tarix shuni ko'rsatadiki, insoniyat o'zining mavjudligi davomida doimo yangi turdagi kommunikativ ob'ektlarni (masalan, yozish, bosmaxona, Internet) yaratish bilan band bo'lib, bu bilim, tajribani uzatishga hissa qo'shadi va inson faoliyati imkoniyatlarini kengaytiradi.

Muloqot, jumladan, madaniyatlararo muloqot, birinchi navbatda, shaxslararo munosabatlariga o'zaro ta'sir ko'rsatadi. Shaxsning asosiy shakllanishi o'z-o'zini hurmat qilish bo'lib, u shaxsni boshqa odamlar tomonidan baholashga va uning boshqalarni baholashiga asoslanadi.

Maktab o'quvchilarini yuqori sinfda faoliyati davomida madaniyatlararo aloqalarning kengayishi munosabati bilan jamiyatning chet tilini biladigan turli profilli mutaxassislariga bo'lgan ehtiyoji ortib bormoqda. Biroq, madaniyatlararo o'zaro munosabatlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishga imkon beradigan chet tili kodiga ega bo'lish tarixiy an'analar va urf-odatlar, turmush tarzi va boshqalar ta'siri bilan belgilanadigan xorijiy madaniyatning professional ahamiyatga ega bo'lgan tushunchalarini o'zlashtirishni nazarda tutadi.

Axborot (lotincha informātiō "biror narsani aniqlashtirish, ifodalash, tushunchasi" - ma'lumot " shakl berish, o'rgatish; o'ylash, tasavvur qilish") - taqdim etish ma'nolarini anglatadi. Axborotlashtirish bilimlarni ijtimoiylashtirish, uni jamoat mulkiga aylantirishning eng muhim usuli hisoblanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, faqat bilimlarning umumiy foydalanish imkoniyati va jahon madaniyatining barcha yutuqlari asosida jamiyatning an'anaviy mafkuraviy munosabatlarida o'zgarishlar yuz berishi mumkin. Axborotlashtirish jarayonida millatning intellektual va axborot salohiyati yuksalib, bilishning o'zi imkoniyatlari sezilarli darajada kengayib bormoqda. Bu butun jamiyatning intellektuallashuvining kuchayishiga olib keladi[3].

Inson hayotidagi birinchi ma'lumot manbai xat bo'lib, uning qachon va qayerda paydo bo'lganligi haqida aniq ma'lumot yo'q, lekin uning vazifasi xabar berish va fikr almashishdir. Xat mazmuni va xususiyatiga ko'ra, u shaxsiy va davlat ahamiyatiga ega bo'lib, xatdagi ma'lumotlar shaxsiy hisoblanadi. Xatlar, shuningdek, sub'ektlar o'rtasidagi muzokaralar, kelishuvlar yoki shartnomalar haqida hukumatning rasmiy xabari bo'lishi mumkin. Xat har qanday bitim yoki shartnomaga ilova qilinadi, uning vazifasi tuziladigan bitim yoki shartnoma haqida ma'lumot va tafsilotlarni taqdim etishdir. Hatto bugungi kunda ham xat rasmiy doiralarda yoziladi, shakli o'zgarishi mumkin, ammo funktsiyasi bir xil bo'lib qoladi. Xalqaro huquqda ikki yoki undan ortiq davlat o'rtasidagi diplomatik muzokaralar natijasida qabul qilingan kelishuvlar, shartnomalar yoki boshqa qarorlar haqidagi xabarlar ikki yoki undan ortiq davlat tomonidan rasman e'lon qilinadi.

Endi yangi axborot texnologiyalari inson va jamiyatga qanday ta'sir ko'rsatishini tushunish muhimdir. Maktab o'quvchilarining axborotlashtirish jarayonining natijalari ular

uchun nafaqat ijobiy, balki salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Ijobiy va salbiy ta'sirlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ikkinchisi ko'pincha birinchisining natijasidir. Quyida jamiyat hayotining asosiy jabhalarida: iqtisodiy, ma'naviy-madaniy, siyosiy, harbiy va ijtimoiy sohalarida namoyon bo'lgan axborotlashtirishning salbiy tomonlari va ular keltirib chiqaradigan xavf va tahdidlarni ko'rib chiqamiz.

O'quvchilarning yana bir ruhiy ehtiyoji muloqotdir. "Insonning muloqotga bo'lgan ehtiyoji uning shaxsga bo'lgan ehtiyoji sifatida ishlaydi. Muloqot bilan insonning o'zini tanib olish jarayoni boshlanadi. Shaxsiy aloqalarda insoniy his-tuyg'ularning butundoirasi, axloqiy va estetik g'oyalar va ko'nikmalar, kuchli irodali fazilatlar shakllanadi. Insonga bo'lgan muhabbat, do'stlik, sheriklik chinakam insoniy ehtiyojlardir. Ma'naviy- psixologik qo'llab-quvvatlash, bir-biriga e'tibor, hamdardlik, hamdardlik, fikr almashish, birgalikda ijod qilish – bular muloqotga bo'lgan ehtiyojning ko'rinishlaridandir[3].

Kolumbiyalik yozuvchi Gabriel Garsia Marques "Yolg'izlikning yuz yili" romanida odamlar kasallik natijasida xotirasini yo'qotib qo'ygani, biror narsaning nomini bera olmagan va uning nima ekanligini va nima uchun kerakligini tushunmaganligi haqida gapirib o'tgan. Qahramonlardan biri tanish narsalarning nomlarini eslab qolishda qiynalayotganini payqagach, ularga stikerlar, masalan, "soat, stol, eshik, devor, to'shak" yopishtirib qo'ydi. Axir, sigirning bo'yniga osilgan lavhada: "Bu sigir, sut bo'lishi uchun uni har kuni ertalab sog'ish kerak, sutli qahva tayyorlash uchun esa sutni qahva bilan qaynatish kerak" deb ishora qilgan. Narsalarni nomi bilan chaqira olmaslik ularni taniy olmaslik, ma'nosini anglay olmaslik demakdir. Tilda kodlangan narsa nafaqat dunyo haqidagi ma'lumotlar, balki o'ziga xos kodga ega bo'lgan dunyoning o'zi.

Ma'naviy hayotning muhim jihati ma'naviy ehtiyojlarni qondirish jarayoni bo'lib, u ma'naviy iste'mol deb ataladi. Bu jarayon doimo ijodiy jarayon bilan bog'liq. Ma'naviy iste'mol doimo ijodiy jarayon bo'lib, u "faqat" tafakkurdan iborat bo'lsa ham, u baribir birgalikda ijod qilishning faol jarayonidir. Shunday qilib, madaniyat qadriyatlarini iste'mol qilish jarayonida inson ma'naviy jihatdan boyib boradi, shaxs sifatida kamol topadi, o'zini shakllantiradi. Dunyoni go'zallik qonunlari asosida o'zlashtirishga intilish, tabiatda, odamlarda uyg'unlikni ko'rish, musiqa, rasm, she'riyatni chuqur his qilish,

insoniy munosabatlarni yaxshilash – bularning barchasi yagona estetik ehtiyojning chekkalaridir. Insonning yana bir ruhiy ehtiyoji muloqotdir. “Insonning muloqotga bo'lgan ehtiyoji insonning shaxsga bo'lgan ehtiyoji sifatida ishlaydi. Muloqot bilan insonning o'zini tanib olish jarayoni boshlanadi. Shaxsiy aloqalarda insoniy his- tuyg'ularning butun doirasi, axloqiy va estetik g'oyalar va ko'nikmalar, kuchli irodali fazilatlar shakllanadi [3].

Maktab yoshidagi o'smirlarning axborotlashtirish bilimlarni ijtimoiylashtirish, uni jamoat mulkiga aylantirishningeng muhim usuli hisoblanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, faqat bilimlarning umumiy mavjudligi va jahon madaniyatining barcha yutuqlari asosida jamiyatning an'anaviy mafkuraviy munosabatlarida o'zgarishlar yuz berishi mumkin. Axborotlashtirish jarayonida millatning intellektual va axborot salohiyati yuksalib, bilishning o'zi imkoniyatlari sezilarli darajada kengayib bormoqda. Bu butun jamiyatning intellektuallashuvining kuchayishiga olib keladi.

Maktab darsliklari va fan dasturlari har bir fanning mazmuniy mohiyatiga, o'qitilish texnologiyalariga axborot texnologiyalarining kirishi o'quvchining barcha sohaga nisbatan fikrini teranlashtirib, qoida tariqasida, iqtisodiy faoliyatni, shu jumladan ishlabchiqarish jarayonini sezilarli darajada o'zgartiradi. Bu texnologiyalar, xususan, ish ritmini tezlashtirdi, xodimlarning tashabbuskorligi va ijodkorligi uchun kamroq joy qoldirdi, insonda jismoniy va ruhiy zo'riqishning kuchayishiga olib keldi. Bularning barchasi inson uchun mehnat tabiatidagi bu o'zgarishlarga halokatli bo'lgan psixologik reaksiyaning paydo bo'lish xavfiga olib keladi. Bugungi kunda mavjud bo'lgan haqiqiy tahdid texnostressdir.

Jamiyat hayotidagi eng muhim soha ma'naviy-madaniy soha, jumladan, ta'lim sohasidir. Mamlakatda madaniyat va ilm-fan bilan bir qatorda ta'lim darajasi ko'p jihatdan millatning axloqiy, madaniy va intellektual salohiyatini, jamiyat qadriyatlarining shakllanishini belgilaydi.

Ta'limni axborotlashtirish jarayonining umumiy ijobiy xarakterini qayd etganholda, ushbu jarayonning muammolari va qiyinchiliklariga to'xtalib o'tish kerak. Albatta, ta'limni matematiklashtirish va axborotlashtirish shaklida ratsionallashtirish zarur, chunki u ta'lim samaradorligini oshirishning muhim vositasi hisoblanadi. Ammo o'rganishga, birinchi

navbatda, oqilona bilimga tayanishga haddan tashqari intilish va majoziy, hissiy, intuitiv bilimlarni yo'qotish ko'pincha ta'limning madaniyat va ma'naviyatdan uzoqlashishiga olib keladi, bunda mantiqsiz daqiqalar ustunlik qiladi. Bu, qoida tariqasida, tinglovchilarda "kompyuter" tafakkurining shakllanishi xavfiga olib keladi va bu, E. Frommning fikricha, axborot jamiyatida nafaqat madaniyat, balki insonerkinligi, uning mas'uliyati, tanlash imkoniyati va boshqalar yo'qolishi mumkin, chunki bu dunyo, agar u hukmron bo'lsa. ratsionalizm va texnokratiya insoniy bo'lishni to'xtatishi mumkin.

Adabiyotlar

1. Mirziyoyev.Sh.M. "Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti ham yorug' va kelajagi farovon bo'ladi" – Toshkent . O'zbekiston.2019.
2. Ya.Mamatova, S. Sulaymonova. "O'zbekiston mediata'lim taraqqiyoti yo'lida". O'quv qo'llanma. Toshkent. 2015.
3. Yaxyo Muhammadamin "Internet tahdidlaridan himoya" .Yordamchi o'quv qo'llanma. Movoraunnaxr nashriyoti. 2016.